

نیازسنجی اولیای دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه

دکتر مرتضی سمیعی زفرقندی^۱

فوزیه غلامی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر نیازسنجی اولیای دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه استان ایلام بوده است. حجم نمونه براساس فرمول مورگان ۳۳۸ نفر تعیین و شرکت کنندگان با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه نیازسنجی در پنج زمینه نیازهای: اجتماعی و تربیتی، جسمی، زیستی و بهداشتی، روان‌شناختی و تحصیلی، اخلاقی و مذهبی و اجتماعی و فرهنگی استفاده شده است. این پژوهش غیرآزمایشی و از نوع پیمایشی است. برای تحلیل داده‌ها آمار توصیفی (فراوانی، درصد و میانگین) و آمار استنباطی (آزمون فریدمن) به کار گرفته شد. نتایج پژوهش نشان داده است که اولویت نیازهای اولیای دانش آموزان به ترتیب در زمینه‌های زیر می‌باشد: ۱. جسمی، زیستی و بهداشتی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آموزش عادات بهداشتی به فرزندان و آشنایی والدین با مراقبت‌های بهداشتی در دوران بلوغ است). ۲. اخلاقی و مذهبی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آموزش اصول و شیوه‌های تربیت دینی (حجاب و نماز به فرزندان و روشهای ایجاد باورهای مذهبی است). ۳. روان‌شناختی و تحصیلی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آشنایی با تأثیر روابط نامناسب میان والدین بر پیشرفت تحصیلی فرزندان، نقش تغذیه در تسهیل یادگیری فرزندان، روش صحیح مطالعه و حل مشکلات تحصیلی فرزندان است). ۴. اجتماعی و فرهنگی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آشنایی والدین با فناوری‌های نوین، رایانه، موبایل، شبکه‌های اجتماعی و کنترل روابط فرزندان با دوستان اجتماعی است). ۵. اجتماعی و تربیتی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، راهنمایی فرزندان در جلوگیری از گرایش به اعتیاد، نحوه برخورد با رفتارهای نادرست، شیوه‌های درست انتخاب دوستان و نحوه برقراری ارتباط با فرزندان است).

کلید واژگان: نیازسنجی آموزشی، آموزش اولیا، نیازهای جسمی، زیستی و بهداشتی، اخلاقی و مذهبی، روان‌شناختی و تحصیلی، اجتماعی و فرهنگی، اجتماعی و تربیتی

تاریخ پذیرش: ۹۵/۸/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۵/۲/۴

۱. استادیار سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش (نویسنده مسئول) mo_samiei@yahoo.com

fouziyegholami@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب

مقدمه

اهمیت خانواده در تعلیم و تربیت فرزندان از دیرباز مورد اتفاق صاحب نظران گوناگون بوده است. خانواده و مدرسه دو نهادی هستند که در کنار یکدیگر رسالت تربیت و به کمال رساندن فرزندان را به عهده دارند. هر یک از این نهادها بر مبنای ضرورت جامعه، وظایف خاص خود را دارا بوده و در مواردی مکمل هم می‌باشند (بصری، ۱۳۸۳). انجام رسالت مشترک خانه و مدرسه در تربیت فرزندان مستلزم آگاه‌سازی و آموزش والدین و هم فکری خانه و مدرسه است (فرهادی، ۱۳۸۳).

از دیدگاه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، خانواده مهم‌ترین نقش را در زمینه رشد و تحول فرزندان بر عهده دارد و باید نسبت به انجام دادن تکالیف تربیتی خود پاسخگو باشد. در این سند آمده است: خانواده نه تنها در اجرا بلکه در هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی و به ویژه ارزشیابی از برنامه‌ها و اقدامات جریان تربیت باید مشارکت فعال داشته باشد. همچنین براساس سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، اعتبار نقش پایه‌ای خانواده، برنامه‌های درسی و تربیتی باید ضمن تقویت بنیان خانواده و تحکیم مناسبات خانوادگی و صله رحم، زمینه کسب شایستگیها و مهارتهای لازم را برای تشکیل و مدیریت خانواده مبتنی بر ارزشها و معارف الهی و تعمیق آداب و سبک زندگی اسلامی-ایرانی دانش آموزان فراهم آورد (نفیسی، ۱۳۹۰). فرآیند جهانی شدن آموزش خانواده از مسائلی است که امروزه به طور جدی در دنیا مطرح بوده و جوانب مثبت و منفی آن مورد بحث و گفتگو است. خانواده پایه اساسی و سازنده‌ترین ساخت اجتماعی است و وجود همه نظامات دیگر اجتماع بستگی به مشارکت در نظام خانواده دارد (ویلیام جی گود^۱، به نقل از حکیم‌زاده، ۱۳۹۳). آموزش خانواده فرآیندی است که ضمن آن امکانات تربیتی عام که به طور خودجوش در جامعه وجود دارد، در جهت اهداف مقرر تمرکز می‌یابد و آنچه مسلم است جامعه و خانواده از نوعی امکانات تربیتی که حاصل مرور زمان و کسب تجربه‌های مختلف در فراز و نشیب زندگی است، برخوردارند و در واقع آموزش خانواده نوعی تمرکز است در قالب تجربیات علمی اولیا در خصوص برخورد با فرزندان و با توجه به نیازهای جدید جامعه ساماندهی می‌شود (تمسکی، ۱۳۸۲). مطلب اساسی دیگر این است که ضمن توجه به اهمیت روند جهانی شدن باید به روند کم رنگ‌شدن و حتی بی نام شدن خانواده و افراد آن (جوانان و نوجوانان) نیز توجه داشت؛ زیرا از عوارض منفی روند جهانی شدن همین مسئله است و به این دلیل دولتها باید تلاش کنند که

1. Good, J.

این روند را سر و سامان دهند نه این که تسلیم آن شوند (کاوری، ۱۳۸۰). توسعه فناوری و ظهور شبکه‌های اجتماعی و نفوذ آن در عمق خانواده‌ها موضوع دیگری است که نیازسنجی و برگزاری آموزشهای جدید را برای والدین ضروری می‌سازد زیرا بدون توانمندسازی پدران و مادران نمی‌توان از تهدیدهای احتمالی این پدیده‌های نوظهور برای خانواده‌ها جلوگیری کرد و از آنان انتظار پاسخگو بودن نسبت به مسئولیت‌ها، وظایف و تعلیم و تربیت فرزندان و نیز ارتباطی مؤثر و کارآمد را با آنان داشت. در میان نیازهای گوناگون والدین، نیازهای آموزشی از جایگاهی ویژه برخوردار است که بدون توجه به آن امر آموزش خانواده کم‌ثمر بوده و به درستی محقق نمی‌شود (حکیم زاده و همکاران، ۱۳۹۳). نیازهای آموزشی یکی از دروندادهای سیستمهای آموزشی است که مبنای اساسی طرح‌ریزی، اجرا و ارزشیابی سیستمها قرار می‌گیرد. در بسیاری از مواقع یادگیرندگان ناگزیرند مطالبی را فرا بگیرند که عملاً برای آنان کاربردی ندارد. خانواده نخستین واحد آموزشی است که نقشهای تربیتی اعم از رشد و تکامل شخصیتی اعضای خود، برنامه‌ریزی و پرورش روحیه خلاقیت و نوآوری و رشد عواطف و احساسات فرزندان را برعهده دارد و باید آنها را ایفا کند (قبادی و همکاران، ۱۳۹۲). از میان دوره‌های مختلف رشد، نوجوانی مرحله تغییرات اساسی است و آگاهی اولیا از این تغییرات و ویژگیهای آن و نحوه تعامل با فرزندان در این دوره بسیار ضروری است. تغییراتی که در دوره نوجوانی در ابعاد مختلف جسمی، زیستی، تربیتی، اجتماعی و ... نمود پیدا می‌کند نیازهای جدیدی را برای نوجوان به وجود می‌آورند. این نیازها در زمینه‌ها و فضاهای خاصی مانند زمینه‌های زیر پدیدار می‌شوند:

الف) زمینه روان‌شناختی: در دوران نوجوانی رشد بدنی، هورمونی و مغزی دچار تحول می‌شود. افزایش قد و وزن از آشکارترین علامت اولیه بلوغ است (لطف آبادی، ۱۳۷۹).

ب) شرایط محیطی که فرد در آن زندگی می‌کند: خانواده، مدرسه و محیط اجتماعی مهم‌ترین فضاهایی هستند که نیازهای فرد در آنها پدیدار می‌شود (اسماعیلی و ربیعی، ۱۳۸۷).

شنوک^۱ (۱۹۹۰، به نقل از طالب زاده، ۱۳۸۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که شناخت نیازهای والدین پیش‌نیازی برای ارائه آموزشهای لازم در مورد رفتار با کودکان است. در "راهنمای جامع چارچوب برنامه آموزش والدین"^۲ (۲۰۱۱) دانشگاه مینه‌سوتا، نیازسنجی آموزشی والدین اولین و مهم‌ترین گام اجرای این الگو معرفی شده است. مشکل اساسی این است که نیازهای والدین به عنوان مخاطبان دوره‌های آموزش خانواده تا چه حد در ارائه محتوای علمی و سرفصل

1. Shanook

2. Parent Education Core Curriculum Framework

این دوره‌های آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد و آیا در این زمینه نیازسنجی صورت گرفته یا می‌گیرد؟ گروه دین و اندیشه خبرگزاری مهر (۱۳۹۲)، در مطالعات خود به این نکته دست یافتند که توجه به نیازهای متنوع والدین به منزله مهم‌ترین مسأله در آموزش خانواده، انجام نیازسنجی آموزشی در هر منطقه آموزشی و شناسایی اولیتهای آموزشی آنها، قبل از برگزاری دوره‌های آموزشی ضروری است. آشنایی و آگاهی از نیازهای آموزشی مخاطبان و سپس تدوین محتوا بر اساس آن نیازها، اجتناب ناپذیر است. به عبارت دیگر نیازسنجی آموزشی نخستین مرحله از یک فرآیند آموزشی است که محتوای آموزشی باید بر اساس نتایج آن تهیه و تنظیم شود. ابراهیم پور کومله و خزایی (۱۳۹۱) در پژوهش خود ضمن برجسته ساختن اهمیت نهاد خانواده و مورد تهدید قرار گرفتن آن از سوی شبکه‌های اجتماعی، پیشنهاداتی را به منظور آشنایی هر چه بیشتر خانواده‌ها با تهدیدات فضای مجازی و استفاده صحیح از فضای مجازی ارائه کرده اند. برگزاری کلاسهای آموزشی در مدارس برای آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان و خانواده‌های آنان در مورد مزایا و معایب فناوریهای جدید و نحوه استفاده صحیح از آنها نیز از جمله راهکارهای مطرح شده در این پژوهش است. نتایج پژوهش اقدسی و همکاران (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که رابطه ای مستقیم میان انجام دادن نیازسنجی و همچنین استفاده از محتوای آموزشی مناسب و میزان موفقیت کلاسهای آموزش خانواده وجود دارد. بر اساس نتایج پژوهش نورالدینی (۱۳۹۰)، مهم‌ترین اهداف کلاسهای آموزش خانواده از سوی والدین به ترتیب عبارت اند از: آشنایی با مباحث روان‌شناسی رشد، آشنایی با مباحث تربیتی جنسی، آشنایی با مشکلات تحصیلی و ارتباط مؤثر خانه و مدرسه. بر اساس نتایج پژوهش بختیاری و پیرزاد (۱۳۹۰) دوره‌های آموزش خانواده سبب افزایش آگاهی و دانش اولیای شرکت کننده نسبت به روشهای تربیتی دینی، شناخت نیازهای جسمی و عاطفی- روانی نوجوانان، افزایش هماهنگی روشهای تربیتی خانه و مدرسه و تقویت ارتباط و مربیان می- شود. داماس^۱ (۱۹۸۷)، به نقل از بختیاری و مصدقی نیک، (۱۳۹۳)، به این نتیجه رسید که آموزش والدین یکی از عملی‌ترین استراتژیهای مداخله حمایتی برای کاهش رفتار ضد اجتماعی کودکان است.

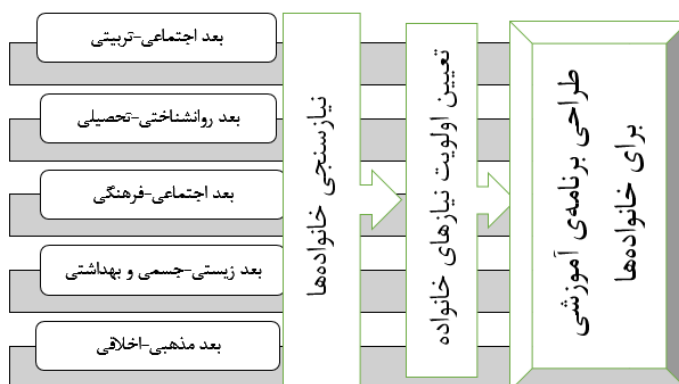
گیتارد^۲ (۱۹۷۵)، به نقل از حمیدی و صادقی، (۱۳۸۴)، بیان می‌کند که هر گاه والدین مشارکت خود را در مدرسه افزایش دهند دانش‌آموزان نیز موفقیت تحصیلی بیشتری را نشان می‌دهند. پنی و

1. Damass
2. Gitard

رایت^۱ (۱۹۹۴، به نقل از والبرگ و پیک، ۱۹۹۷)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که با تشویق و مشارکت والدین در رشد فکری کودکان از طریق مدرسه، توان یادگیری دانش آموزان افزایش می‌یابد.

با توجه به مرور پیشینه و ادبیات تحقیق، نیازهای اولیا در زمینه‌های نیازهای اجتماعی و تربیتی، روان‌شناختی و تحصیلی، مذهبی و اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی و نیازهای جسمی، زیستی و بهداشتی به شرح زیر قابل طبقه‌بندی است:

۱. نیازهای اجتماعی و تربیتی: نیازهای اجتماعی و تربیتی به نیازهایی اطلاق می‌شود که والدین در زمینه تربیت فرزندان خود و برخورد با مسائل و مشکلات اجتماعی و تربیتی آنان مواجه هستند.
 ۲. نیازهای جسمی، زیستی و بهداشتی: رشد جسمی ویژگی بارز دوران بلوغ است. به نیازهایی در زمینه بهداشت و مراقبتهای جسمی نوجوانان و آگاهیهای والدین (پدر و مادر)، در زمینه بلوغ و تغییرات جسمی این دوره مربوط می‌شود که والدین باید بیاموزند.
 ۳. نیازهای روان‌شناختی و تحصیلی: نیازهای روان‌شناختی به نیازهایی اطلاق می‌شود که به زمینه رشد روانی فرد مربوط می‌شود و دامنه وسیعی دارد.
 ۴. نیازهای اخلاقی و مذهبی: این نیازها به نیازهایی اطلاق می‌شود که به زمینه‌های رشد بُعد اخلاقی، تربیت دینی، اعتقادی و فرهنگی مربوط است.
 ۵. نیازهای اجتماعی و فرهنگی: نیازهای اجتماعی شامل تمام نیازهایی است که پایه اجتماعی دارند و یکی از مظاهر و ابعاد فرهنگ در به وجود آمدن آنها دخیل بوده و به نوعی در پیشبرد اهداف فرهنگی مؤثر می‌باشند (قبادی، ۱۳۹۱).
- به دلیل حساسیت دوره نوجوانی و دانش آموزان دختر، این پژوهش کوششی است برای تعیین اولویت نیازهای اولیای دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه اول تا از این طریق اطلاعات لازم برای برنامه‌ریزی مناسب جهت آموزش خانواده‌ها گردآوری شود. این امر سبب استقبال خانواده‌ها از کلاس‌های توانمندسازی آنها می‌شود.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق برگرفته از: کتاب (راهنمای مدرس) نظام جامع ارتقای آموزش خانواده (۱۳۸۹) و نتایج پژوهش حکیم زاده و همکاران (۱۳۹۳)

سؤال پژوهش

➤ نیازهای آموزشی اولیای دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه کدامند؟

روش تحقیق

روش تحقیق غیر آزمایشی و از نوع پیمایشی است زیرا محقق قصد دارد آنچه را موجود است بدون دستکاری و مداخله مشخص و اولویت بندی کند.

جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه گیری

جامعه آماری این تحقیق شامل اولیای (پدر و مادران) دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه استان ایلام در سال ۱۳۹۴ به تعداد ۲۷۸۹ نفر بوده است. حجم نمونه آماری با بهره گیری از جدول مورگان ۳۳۸ نفر تعیین شد و برای جلوگیری از افت نمونه به ۳۵۲ نفر افزایش یافت. در این پژوهش شیوه نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای به شرح ذیل استفاده شده است. بدین ترتیب که در مرحله اول از استان ایلام مرکز استان (شهر ایلام) و یک شهرستان به صورت تصادفی انتخاب شد (شهر آبدانان). در مرحله دوم از مرکز استان و شهر آبدانان از هر یک چهار مدرسه به طور تصادفی انتخاب شد. در مرحله سوم از هر مدرسه چهار کلاس به طور تصادفی انتخاب شدند. و سرانجام در مرحله چهارم از هر کلاس ۱۱ نفر دانش آموز به صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

برای گردآوری داده ها از پرسشنامه نیازسنجی اولیا که دارای ۳۸ سؤال در مقیاس لیکرت ۵ درجه ای (بسیار زیاد تا بسیار کم) و در ۵ زمینه اجتماعی- فرهنگی، روانشناختی- تحصیلی،

مذهبی - اخلاقی، زیستی، جسمی و بهداشتی و اجتماعی بهره‌گیری شده است. برای بررسی روایی محتوایی، پرسشنامه در اختیار تعدادی از متخصصان آموزش خانواده قرار گرفت و سؤالات براساس نظرات و پیشنهادات آنان اصلاح و مجدداً تنظیم شد. پرسشنامه روی ۸۰ نفر از اولیا اجرا شده و با استفاده از آلفای کرونباخ ضریب پایایی آن ۰/۸۶ محاسبه شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های گردآوری شده بر اساس مقیاسهای اندازه‌گیری متغیرها کدگذاری شده و با توجه به سؤالات تحقیق با بهره‌گیری از روشهای توصیفی (میانگین، درصد و فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون فریدمن) تحلیل شدند.

توصیف وضعیت نمونه آماری

۶۰ درصد کل نمونه آماری را مادران و ۴۰ درصد را پدران تشکیل می‌دادند و از نظر سنی حدود ۵۰ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال، ۳۷ درصد ۴۱ تا ۵۰ سال و ۱۳ درصد در سنین دیگر بودند. ۴۵ درصد والدین دارای مدرک تحصیلی دیپلم و بالاتر و حدود ۶۵ درصد دارای مدرک کمتر از دیپلم بودند.

یافته‌های تحقیق

۱. نیازهای خانواده‌ها در زمینه اجتماعی و تربیتی کدام اند؟

جدول ۱. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازهای اجتماعی و تربیتی

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	راهنمایی فرزندان در جلوگیری از گرایش به اعتیاد	۷/۶۹	۱	۱۱	۲۴۷/۱۲	۰/۰۰۰
۲	آموزش فرزندان نسبت به برخورد با رفتارهای نادرست	۷/۶۶	۲			
۳	ارائه شیوه‌های مناسب برای انتخاب دوستان و همسالان در مدرسه	۷/۱۰	۳			
۴	نحوه برقراری ارتباط با فرزندان	۷/۰۱	۴			
۵	شیوه‌های کمک به فرزندان برای برقراری ارتباط با کارکنان مدرسه و سایر همکلاسیها	۶/۶۰	۵			
۶	آموزش نحوه برقراری ارتباط با دیگران و دوست‌یابی	۶/۵۰	۶			
۷	تقویت خودباوری و قاطعیت در مواقع لزوم	۶/۴۵	۷			
۸	شیوه‌های سازگار کردن فرزندان با هنجارها و مقررات اجتماعی	۶/۲۹	۸			
۹	ارایه روشهایی برای خانواده‌ها در زمینه الگوپذیری صحیح فرزندان از گروه همسالان	۶/۰۸	۹			
۱۰	نحوه برخورد والدین با اضطراب و افسردگی فرزندان	۵/۸۷	۱۰			

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱۱	مدیریت اوقات فراغت فرزندان	۵/۵۱	۱۱			
۱۲	طرز برخورد صحیح با فرزندان برای کنترل هیجانات (خشم و پرخاشگری) در خانه	۵/۲۴	۱۲			

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، راهنمایی فرزندان در جلوگیری از گرایش به اعتیاد مهم‌ترین نیاز آموزشی والدین در این بُعد است. آموزش فرزندان نسبت به نحوه برخورد با رفتارهای نادرست، ارائه شیوه‌های مناسب برای انتخاب دوستان و همسالان در مدرسه و نحوه برقراری ارتباط با فرزندان از جمله مهم‌ترین نیازهای اولیا معرفی شده‌اند.

۲. نیازهای خانواده‌ها در زمینه مذهبی و اخلاقی کدامند؟

جدول ۲. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازهای مذهبی و اخلاقی

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	آموزش اصول و شیوه‌های تربیت دینی (حجاب، نماز) به فرزندان	۳/۳۱	۱	۴	۷۴/۵۹	۰/۰۰۰
۲	روشهای ایجاد باورهای مذهبی در فرزندان	۳/۲۱	۲			
۳	آموزش مفاهیم دینی به فرزندان	۲/۹۹	۳			
۴	تبیین مشکلات اخلاقی عصر حاضر و نحوه برخورد با آنها	۲/۸۴	۴			
۵	آموزش در زمینه پاسخ به پرسشها و تردیدهای فرزندان در زمینه دینی	۲/۶۴	۵			

بررسی اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به خرده مقیاسهای نیازهای مذهبی و اخلاقی در جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین نیازی را که والدین در این زمینه انتخاب کرده‌اند به ترتیب مربوط به آموزش اصول و شیوه‌های تربیت دینی (حجاب، نماز) به فرزندان، روشهای ایجاد باورهای مذهبی در فرزندان، آموزش مفاهیم دینی، تبیین مشکلات اخلاقی عصر حاضر و نحوه برخورد با آنها می‌باشد.

۳. نیازهای خانواده‌ها در زمینه زیستی، جسمی و بهداشتی کدام‌اند؟

جدول ۳. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازهای زیستی، جسمی و بهداشتی

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	آموزش مسائل و عادات بهداشتی به فرزندان	۳/۷۲	۱	۵	۳۰/۸	۰/۰۰۰
۲	آشناسازی والدین با مراقبتهای بهداشتی در دوران بلوغ	۳/۶۰	۲			
۳	راهنمایی فرزندان در هدایت روند گرایش به جنس مخالف	۳/۵۸	۳			
۴	پیشگیری از آسیبهای جنسی فرزندان	۳/۵۰	۴			
۵	شناسایی نیازهای فرزندان در دوره بلوغ	۳/۳۳	۵			
۶	اصول رشد و تغذیه مطلوب نوجوانان	۳/۲۷	۶			

با توجه به داده‌های جدول ۳ اولویت‌بندی نیازهای زیستی، جسمی و بهداشتی والدین با توجه به معناداری آزمون فریدمن به ترتیب عبارت است از: آموزش مسائل و عادات بهداشتی به فرزندان، آشناسازی والدین با مراقبتهای بهداشتی در دوران بلوغ، راهنمایی فرزندان در هدایت روند گرایش به جنس مخالف، پیشگیری از آسیبهای جسمی فرزندان و شناسایی نیازهای دوران بلوغ.

۴. نیازهای خانواده‌ها در زمینه روان‌شناختی و تحصیلی کدام اند؟

جدول ۴. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازهای روان‌شناختی و تحصیلی

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	آشنایی با تأثیر روابط نامناسب بین والدین بر پیشرفت تحصیلی فرزندان	۴/۹۲	۱	۷	۶۹/۶۸	۰/۰۰۰
۲	نقش تغذیه در تسهیل یادگیری فرزندان	۴/۸۰	۲			
۳	حل مشکلات تحصیلی فرزندان	۴/۷۲	۳			
۴	روش صحیح مطالعه	۴/۶۲	۴			
۵	ارائه راهکارهایی برای بهبود شرایط تحصیلی فرزندان	۴/۳۴	۵			
۶	روشهای صحیح مدیریت زمان و برنامه‌ریزی تحصیلی	۴/۳۳	۶			
۷	ارائه راهکارهایی در زمینه برخورد مناسب با مشکلات یادگیری فرزندان	۳/۴۰	۷			
۸	آشناسازی والدین با مشاوره تحصیلی در دوره متوسطه اول	۳/۹۶	۸			

بر اساس جدول ۴ در عرصه نیازهای روان‌شناختی و تحصیلی، به ترتیب آشنایی با تأثیر روابط نامناسب بین والدین بر پیشرفت تحصیلی فرزندان، نقش تغذیه در تسهیل یادگیری فرزندان، روش صحیح مطالعه، حل مشکلات تحصیلی فرزندان و روش صحیح ارائه راهکار برای بهبود شرایط تحصیلی فرزندان به منزله مهم‌ترین نیازهای آموزشی والدین دختر در زمینه روان‌شناختی و تحصیلی معرفی شده‌اند.

۵. نیازهای خانواده‌ها در زمینه اجتماعی و فرهنگی کدام اند؟

جدول ۵. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازهای اجتماعی و فرهنگی

ردیف	عنوان نیاز	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	طرح روشهایی برای استفاده بهینه فرزندان از شبکه‌های اجتماعی مجازی و کنترل روابط با دوستان اجتماعی (جنس مخالف)	۴/۴۴	۱	۶	۷۳/۹۲	۰/۰۰۰
۲	آشنایی والدین با تأثیر ماهواره و شبکه‌های اجتماعی بر شخصیت فرزندان	۴/۲۵	۲			
۳	آشناسازی والدین با مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات ناشی از آن	۴/۱۷	۳			
۴	چگونگی برقراری ارتباط و مهارت‌های زندگی	۳/۹۷	۴			
۵	آگاهی دادن به خانواده‌ها در زمینه استفاده از لپ‌تاپ و موبایل	۳/۸۴	۵			
۶	تبیین مشکلات و انحرافات اجتماعی فرزندان	۳/۸۰	۶			
۷	آشنایی والدین با فناوریهای نوین (رایانه، موبایل، ...)	۳/۵۲	۷			

بررسی اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به زمینه نیازهای اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد که بیشترین نیازی را که والدین در این زمینه انتخاب کرده‌اند مربوط به طرح روشهایی برای استفاده بهینه فرزندان از شبکه‌های اجتماعی مجازی و کنترل روابط با دوستان اجتماعی است. سایر نیازها به ترتیب عبارت‌اند از: آشنایی والدین با تأثیر ماهواره و شبکه‌های اجتماعی بر شخصیت فرزندان، آشناسازی والدین با مسئله تهاجم فرهنگی و اثرات ناشی از آن و چگونگی برقراری ارتباط و مهارت‌های زندگی.

۶. اولویت‌بندی زمینه‌های نیازهای اولیا کدامند؟

جدول ۶. نتایج آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی نیازها

ردیف	زمینه‌های نیازها	میانگین رتبه	اولویت	درجه آزادی	نتیجه آزمون فریدمن	سطح معناداری
۱	زیستی، جسمی و بهداشتی	۳/۰۷	۱	۴	۱۱/۱۱	۰/۰۲
۲	مذهبی و اخلاقی	۳/۰۲	۲			
۳	روانشناختی و تحصیلی	۲/۹۹	۳			
۴	اجتماعی و فرهنگی	۲/۹۸	۴			
۵	اجتماعی و تربیتی	۲/۹۳	۵			

در مقایسه زمینه‌های پنجگانه نیازهای اولیا بر اساس نتایج حاصل زمینه نیازهای زیستی، جسمی و بهداشتی مهم‌ترین نیاز اولیا است. پس از آن به ترتیب نیازهای مذهبی و اخلاقی، روان‌شناختی و تحصیلی، اجتماعی و فرهنگی و اجتماعی تربیتی اولویت‌های بعدی می‌باشند.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داده است که اولویت نیازهای اولیای دانش آموزان به ترتیب در زمینه‌های زیر عبارت اند از: ۱. جسمی-زیستی و بهداشتی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آموزش عادات بهداشتی به فرزندان و آشنایی والدین با مراقبت‌های بهداشتی در دوران بلوغ بوده است) ۲. اخلاقی-مذهبی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آموزش اصول و شیوه‌های تربیت دینی (حجاب و نماز) به فرزندان و روش‌های ایجاد باورهای مذهبی بوده است) ۳. روان‌شناختی و تحصیلی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آشنایی با تأثیر روابط نامناسب بین والدین بر پیشرفت تحصیلی فرزندان، نقش تغذیه در تسهیل یادگیری فرزندان، روش صحیح مطالعه و حل مشکلات تحصیلی فرزندان بوده است) ۴. اجتماعی و فرهنگی (مهم‌ترین نیاز در این زمینه، آشنایی والدین با فناوریهای نوین، رایانه، موبایل، شبکه‌های اجتماعی و ... و کنترل روابط فرزندان با دوستان اجتماعی بوده است) ۵. اجتماعی و تربیتی، مهم‌ترین نیاز در این زمینه، راهنمایی فرزندان در پیشگیری از گرایش به اعتیاد، نحوه برخورد با رفتارهای نادرست، شیوه‌های درست انتخاب دوستان و نحوه برقراری ارتباط با فرزندان بوده است). نتایج این پژوهش با یافته‌های حکیم زاده و همکاران (۱۳۹۳)، از نظر فهرست نیازها هماهنگ ولی از لحاظ ترتیب اولویت زمینه‌های نیازها اندکی متفاوت است. آنان در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که نیازهای اخلاقی و مذهبی اولویت اول و مسائل بهداشتی و جسمی اولویت سوم است. همچنین نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های طباطبایی (۱۳۹۴)، سلیمی و همکاران (۲۰۰۹)، نبوی (۱۳۸۴)، نور الدینی (۱۳۹۰) و عصاره و نصری (۱۳۸۴) که آشنایی اولیا را با مسائل روان‌شناسی و تربیتی ضروری دانسته‌اند، همخوانی دارد. همچنین تحقیق قبادی و همکارانش (۱۳۹۲) مبنی بر تأیید رابطه دینداری با نظم در خانواده با توجه به اینکه در این تحقیق نیازهای اخلاقی و مذهبی به عنوان اولویت دوم بود، همخوانی دارد. نیازهای اولیا در زمینه جسمی و بهداشتی با نتایج نیازسنجی اقدسی و همکاران (۱۳۹۰) و مظاهری (۱۳۹۳) مبنی بر اینکه این زمینه در مجموع اولویت نیازهای اولیا می‌باشد، همخوانی دارد. مهم‌ترین آموزشهای مورد نیاز در بین نیازهای اجتماعی و فرهنگی آموزش در زمینه آشنایی والدین با فناوریهای نوین (رایانه، موبایل، ...) و روشهای استفاده بهینه فرزندان از شبکه‌های اجتماعی

مجازی و کنترل روابط با دوستان اجتماعی (جنس مخالف) بوده است. به نظر می‌رسد رشد روزافزون نفوذ شبکه‌های اجتماعی و اینترنت در میان خانواده‌ها مقوله‌ای است انکارناپذیر و خانواده‌ها فناوری‌های نوین را به راحتی پذیرفته‌اند. بنابراین این مقوله باید از سوی والدین بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا با کسب شناخت کافی از دانش روز عقب نمانند و پا به پای فرزندان از مزیت‌های آن بهره‌مند شوند و با تهدیدها و خطرات احتمالی که متوجه خود و فرزندانشان است مقابله کنند. مهم‌ترین آموزش‌های مورد نیاز در میان نیازهای اجتماعی و تربیتی، آموزش‌های مربوط به پیشگیری از گرایش فرزندان به اعتیاد است. شیوه برخورد صحیح با فرزندان برای کنترل هیجانات (خشم و پرخاشگری) در خانه نیز جزء نیازهای مهم در این زمینه است. به نظر می‌رسد والدین از آنجایی که نگران آینده دختران نوجوان خود هستند آموزش‌های لازم در زمینه برخورد صحیح با فرزندان برای پیشگیری از گرفتار شدن در دام اعتیاد و کنترل هیجانات (خشم و پرخاشگری) را از اولویتهای آموزشی خود معرفی کرده‌اند. در مجموع خانواده‌ها به آموزش‌های متفاوتی نیاز دارند و این آموزش‌ها با توجه به تحولات روز افزون جامعه، بسیار متنوع است. برای برنامه‌ریزی مناسب و پرثمر نمودن این آموزش‌ها نیازسنجی از اولیای دانش‌آموزان، ضروری است. اولین گام برای آسیب‌شناسی آموزش اولیا توجه به نیازهای آنهاست. چنانچه والدین احساس کنند برنامه‌ها و کلاس‌های آموزش خانواده با توجه به نیازهای آنها می‌باشد، میل و رغبت بیشتری برای حضور در کلاس نشان می‌دهند. بنابراین توصیه می‌شود برای افزایش اثربخشی آموزش‌های والدین سرفصل‌ها و برنامه‌های آموزش خانواده هر استان طبق فرهنگ، شرایط و بر اساس نیازسنجی از خانواده‌ها و مسائل مهم آن جامعه تنظیم و با روش‌های متنوع برنامه‌ریزی و اجرا شود.

منابع

- ابراهیم پور کومله، سمیرا و خزایی، کامیان. (۱۳۹۱). *آسیب‌های نو پدید؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌های ایرانی*. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نو پدید، تهران.
- اسماعیلی، رضا و ربیعی، کامران. (۱۳۸۷). *سنجش نیازهای فرهنگی - اجتماعی دختران دانش‌آموز شهر اصفهان. فصلنامه مطالعات راهبردی زنان*، ۱۱ (۴۱)، ۹۷-۱۳۴.
- اعضای هیات علمی جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران. (۱۳۸۹). *نظام جامع ارتقای آموزش خانواده (راهنمای مدرس)*، مدیریت آموزش و تحقیقات و تالیفات گروه آموزش. چاپ دوم. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- اقدسی، علی نقی؛ فرید، ابوالفضل و بایرام زاده، حمیرا. (۱۳۹۰). *آسیب شناسی آموزش خانواده در آموزش و پرورش شهر ماکو از دیدگاه اولیاء دانش آموزان. مجله زن و مطالعات خانواده*، ۴ (۱۴)، ۴۳-۶۴.
- بختیاری، ابوالفضل و پیرزاد، علی اکبر. (۱۳۹۰). *مطالعه کارآمدی کلاس‌های آموزش خانواده از دیدگاه والدین. فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۸ (۱۲)، ۱۲۱-۱۵۶.
- بختیاری، ابوالفضل و مصدقی نیک، کبری. (۱۳۹۳). *آموزش خانواده (راهنماهای علمی و عملی با رویکرد پژوهشی)*. تهران: انتشارات آوای نور.
- بصیری، بتول. (۱۳۸۳). *بررسی نیازهای آموزشی خانواده‌ها در دوره‌های آموزش خانواده از دیدگاه اولیاء و مربیان استان اصفهان*. گزارش طرح پژوهشی، سازمان آموزش و پرورش.
- تمسکی، محمدرضا. (۱۳۸۲). *بررسی نگرش اولیاء و مدیران مدارس نسبت به برگزاری کلاس‌های آموزش خانواده*. گزارش طرح پژوهشی، اصفهان، مدیریت آموزش شهر آران و بیدگل.
- حکیم زاده، رضوان؛ میرزابیگی، محمدعلی و رسولی سقایی، مقصود. (۱۳۹۳). *نیازسنجی آموزشی برنامه‌های آموزش خانواده برای اولیاء دانش آموزان ناحیه ۱ تبریز. آموزش و ارزشیابی*، ۷ (۲۶)، ۷-۲۴.
- حمیدی، حسن و صادقی، عباس. (۱۳۸۴). *نوجوانی و پدیده. بزهکاری. مجله پیوند*، شماره ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، تابستان ۸۴، ۷۴-۸۳.
- طالب زاده نوبریان، محسن. (۱۳۸۵). *طراحی، اجرا و ارزشیابی آموزش خانواده*. تهران: انتشارات پیام مؤلف.
- طباطبایی، سیدمحمد. (۱۳۹۴). *بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری مادران با بهداشت روانی دختران. فصلنامه علمی-پژوهشی خانواده و پژوهش*، ۱۱ (۲)، ۸۹-۱۰۸.
- عصاره، علیرضا و نصری، صادق. (۱۳۸۴). *بررسی نیازهای آموزشی و تربیتی والدین و دانش آموزان مقطع متوسطه کشور در خرده فرهنگ‌های مختلف ایران. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۴ (۱۴)، ۶۴-۱۰۶.
- فرهادی، یدالله. (۱۳۸۳). *بررسی موانع و مشکلات کلاس‌های آموزش خانواده و راه‌های توسعه و بهسازی آن در استان لرستان*. گزارش طرح پژوهشی، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- قبادی، علیرضا. (۱۳۹۱). *تبیین نقش خانواده، مدرسه و گروه‌های مرجع در نیازهای اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان. فصلنامه علمی-پژوهشی خانواده و پژوهش*، ۹ (۹)، ۱۷۱-۲۰۱.
- قبادی، علیرضا؛ مهدوی نژاد، محمدجواد؛ قدمی، مجید و افضلی، کوثر. (۱۳۹۲). *نگاهی فرهنگی به نقش خانواده در تعمیق آموزش‌های هنری. فصلنامه علمی-پژوهشی خانواده و پژوهش*، ۱۰ (۱)، ۲۳-۴۴.
- کاوری، عبدالحسین. (۱۳۸۰). *فرآیند جهانی شدن و آموزش اولیاء و خانواده‌ها. نشریه پیوند*، (۲۶۱)، ۱۲۱-۱۲۲.

- گروه دین و اندیشه خبرگزاری مهر. (۲۳، ۱۳۹۲). *لزوم آموزش خانواده‌ها: نیازهای آموزشی خانواده‌ها چیست؟ شناسه خبر: ۲۰۳۱۰۳۴*
- گود، ویلیام جی. (۱۳۵۸). *خانواده و جامعه*، (ترجمه ویدا (بهنام) ناصحی). تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- لطف آبادی، حسین. (۱۳۷۹). *روانشناسی رشد*. تهران: انتشارات سمت.
- مظاهری، حسن. (۱۳۹۳). بررسی نیازهای آموزشی والدین دانش آموزان دوره دوم متوسطه در کلاس‌های آموزش خانواده. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۱۱ (۳)، ۴۵ - ۶۰.
- نبوی، سیدصادق. (۱۳۸۴). نیازسنجی آموزشی اولیاء دانش آموزان جهت آموزش خانواده در مدارس. *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۲ (۳)، ۹۷ - ۱۱۵.
- نفیسی، عبدالحسین. (۱۳۹۰). *روشناسی و فرآیند تدوین سند ملی آموزش و پرورش*. تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- نورالدینی، مریم. (۱۳۹۰). *بررسی عوامل موثر بر وضعیت شرکت اولیا برای حضور در کلاس‌های آموزش خانواده شهرستان زرنده کرمان*. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- والبرگ، هربرت جی. و پیک، سوزان جی. (۱۹۹۷). *رویه‌های موثر آموزشی (مجموعه رویه های آموزشی ۳)*. تهران: دفتر همکاریهای علمی بین المللی وزارت آموزش و پرورش.
- Kurcinka, M. S., Rice, M., & Scott, M. (2011). *Parent Education Core Curriculum Framework*. Minnesota Association for Family and Early Education (MNAFEE).
- Salimi, A., Joukar, B., & Nikpour, R. (2009). Internet and communication: Perceived social support and loneliness as antecedent variables. *Psychological Studies*, 5(3), 81-102.